

УДК 614.21 (477)

Лантух А. П., Меркулова Н. Ф., Хіріна Г. О.

БІОЕТИКА: ЦЕРКОВНИЙ ВИМІР

Стаття посвячена проблемі біоетики, де підкривається, що розвиток біомедицинських технологій значительно опережає осмыслення возможных духовно-моральных и социальных последствий их бесконтрольного применения, что не может не вызвать у Церкви глубокого беспокойства. Своё отношение к биоэтическим проблемам Церковь строит на божественном откровении представлений о жизни как бесценном даре Божьем.

Ключевые слова: *біоетика, аборт, контрацепція, бесплодие, «суррогатное материнство», церковь.*

Пропонована стаття присвячена проблемі біоетики, де зазначено, що розвиток біомедичних технологій значно випереджає осмислення можливих духовно-моральних та соціальних наслідків їхнього безконтрольного застосування, що це не може не викликати у Церкви глибокої стурбованості. Своє ставлення до біоетичних проблем Церква будує на божественнім одкровенні уявлень про життя як безцінний дар Божий.

Ключові слова: *біоетика, аборт, контрацепція, безпліддя, «суррогатне материнство», церква.*

This article is devoted to the problems of bioethics. Today the situation indicates that the development of biomedical technologies is significantly ahead of the possible spiritual-moral and social consequences of their uncontrolled use, which cannot but cause, a deep concern of the Church. Its attitude to the bioethical problems directly related to the influence on a person, the Church builds on the divine revelation ideas about life as a precious gift of God.

The keywords: *bioethics, abortion, contraception, infertility, surrogacy, Church.*

Біоетика, з погляду її засновника Р. Поттера, є наукою виживання. «Людство нагально потребує нового знання, яке може допомогти зрозуміти, як саме використовувати знання для виживання та покращення якості життя. Цю концепцію знання як керівництво до дій або застосування знання для суспільної користі можна назвати наукою виживання» [1, с. 9]. Цією проблемою цікавилися В. Райх [2], Е. Пеллегріно та Д. Томазма [3], Е. Згречча [4], Дж. Берлінгер [5], С. Спінзанті [6], Е. Блехшміт [7], І. Силуянова [8] тощо. Церква як соціальний інститут є інституціональною частиною суспільства, у якому вона функціонує. На сьогодні склалася така ситуація, яка свідчить про те, що розвиток біомедичних технологій значно випереджає осмислення можливих духовно-моральних та соціальних наслідків їхнього безконтрольного застосування. Це не може не викликати в Церкві глибокої стурбованості. Своє ставлення до біоетичних проблем, які широко обговорюються, перш за все до тих, які безпосередньо пов'язані з впливом на людину, Церква будує на божественнім одкровенні уявлень

про життя як безцінний дар Божий.

Мета статті – проаналізувати ставлення церкви до цілої низки проблем, які намагається вирішити медицина сучасного рівня розвитку, з погляду етики. А також показати, що позиція Церкви, яка стоїть на позиціях сакральної етики в цьому плані, має кардинальну розбіжність зі світською біоетикою.

Сьогодні накопичилося багато проблем, які потребують певної позиції Церкви щодо їхнього вирішення. Це проблеми абортів, контрацепції, безпліддя, «сурогатного материнства», клонування, евтаназії, трансплантології тощо. Усі ці проблеми намагаються вирішувати на сучасному медичному рівні, але ставлення Церкви до їхнього етичного боку не завжди збігається зі світською біоетикою.

Широке розповсюдження й виправдання абортів у сучасному суспільстві Церква розглядає як загрозу майбутньому людству та явну ознаку моральної деградації. Вірність біблійному вченню про святість і безцінність людського життя від самих його витоків несумісна з визнанням «свободи вибору» жінки в розпорядженні долею плоду. Крім цього, аборт становить серйозну загрозу фізичному й душевному здоров'ю матері. Церква також незмінно вважає своїм обов'язком виступати на захист найбільш вразливих і залежних людських істот, якими є ненароджені діти. Православна Церква ні за яких обставин не може дати благословення на проведення абортів. Не відкидаючи жінок, що зробили аборт, Церква закликає їх до покаяння й до подолання пагубних наслідків гріха через молитву й несення епитимії з наступною участю в рятівних Таїнствах. У випадках, коли існує пряма загроза життю матері в разі продовження вагітності, особливо за наявності в неї інших дітей, у пастирській практиці рекомендується проявляти поблажливість. Жінка, що перервала вагітність у таких обставинах, не відлучається від спілкування з Церквою, але це спілкування обумовлюється виконанням нею особистого покаянного молитовного правила, яке визначається священником, що приймає сповідь. Боротьба з абортами, на які жінки часом ідуть унаслідок крайньої матеріальної потреби й безпорадності, вимагає від Церкви й суспільства вироблення дієвих заходів щодо захисту материнства, а також надання умов для всиновлення дітей, яких мати не спроможна самостійно виховувати.

Відповідальність за гріх убивства ненародженої дитини, поряд з матір'ю, несе й батько, у разі його згоди на проведення абортів. Якщо аборт здійснений дружиною без згоди чоловіка, це може бути навіть підставою для розірвання шлюбу. Гріх лягає й на душу лікаря, що робить аборт. Церква закликає державу визнати право медичних працівників на відмову від здійснення абортів з міркувань совісті. Не можна визнати нормальним становище, коли юридична відповідальність лікаря за смерть матері незрівнянно вища, ніж відповідальність за вмертвіння плоду, що провокує медиків, а через них і пацієнтів на вчинення абортів. Лікар повинен проявляти максимальну відповідальність за постановлення діагнозу, що може підштовхнути жінку до переривання вагітності; при цьому віруючий медик повинен ретельно зіставляти медичні показання й веління

християнської совісті.

Релігійно-морального оцінювання вимагає також проблема контрацепції. Деякі з протизаплідних засобів фактично мають абортивну дію, штучно перериваючи на найбільш ранніх стадіях життя ембріона, а тому до їх вживання застосовні судження, що стосуються абортів. Інші ж засоби, не пов'язані з припиненням уже зачатого життя, до абортів ніякою мірою прирівнювати не можна. Визначаючи ставлення до неабортивних засобів контрацепції, християнському подружжю слід пам'ятати, що продовження людського роду є однією з основних цілей богоустановленого шлюбного союзу. Навмисна відмова від народження дітей з егоїстичних спонукань знецінює шлюб і є безсумнівним гріхом.

Разом з тим подружжя несе відповідальність перед Богом за повноцінне виховання дітей. Одним із шляхів реалізації відповідального ставлення до їхнього народження є утримання від статевих стосунків на певний час під час вагітності жінки. Утім, необхідно пам'ятати слова апостола Павла, звернені до християнського подружжя: «Не ухиляйтеся один від одного, хіба за згодою, на час, для вправи в пості й молитві, а потім знову будьте разом, щоб не спокушав вас сатана вашою нестриманістю» (1 Кор. 7. 5). Очевидно, що рішення в цьому питанні подружжя повинне ухвалювати за обоюсторонньою згодою.

Застосування нових біомедичних методів у багатьох випадках дозволяє подолати недугу безпліддя. До речі, це надзвичайно вагома проблема в Україні. За статистикою кожна п'ята родина страждає від безпліддя – жіночого або чоловічого. У той же час розширюється технологічне втручання в процес зародження людського життя, що становить загрозу для духовної цілісності й фізичного здоров'я особистості. З розвитком згаданих технологій пов'язане також розповсюдження ідеології так званих репродуктивних прав, пропагованої нині на національному й міжнародному рівнях. Ця система поглядів припускає пріоритет статевої й соціальної реалізації особистості над турботою про майбутнє дитини, про духовне й фізичне здоров'я суспільства, про його моральну стійкість. У світі поступово виробляється ставлення до людського життя як до продукту, який можна вибрати згідно власним схильностям і яким можна розпоряджатися нарівні з матеріальними цінностями. Шляхи до дітонародження, які не згодні з задумом Бога, Церква не може вважати морально виправданими. Якщо чоловік або дружина не здатні до зачаття дитини, а терапевтичні та хірургічні методи лікування безпліддя не допомагають подружжю, їм слід зі смиренням прийняти своє безпліддя як особливе життєве покликання. У подібних випадках повинні враховувати можливість усиновлення дитини за обоюсторонньою згодою подружжя. До припустимих засобів медичної допомоги може бути зараховане штучне запліднення статевими клітинами чоловіка, оскільки воно не порушує цілісності шлюбного союзу, не відрізняється принциповим чином від природного зачаття й відбувається в контексті подружніх стосунків.

Маніпуляції ж, пов'язані з донорством статевих клітин, порушують цілісність особистості й винятковість шлюбних відносин, припускаючи вторгнення в них третьої сторони. Крім того, така практика заохочує безвідповідальне батьківство чи материнство, свідомо звільнене від усяких зобов'язань щодо тих, хто є «плоттю від плоті» анонімних донорів. Використання донорського матеріалу підриває засади сімейних взаємозв'язків, оскільки припускає наявність у дитини, крім «соціальних», ще й так званих біологічних батьків.

Щодо «сурогатного материнства», тобто виношування заплідненої яйцеклітини жінкою, яка після пологів повертає дитину «замовникам», то це протиприродно й морально неприпустимо навіть у тих випадках, коли це здійснюється на некомерційній основі. Ця методика передбачає руйнування глибокої емоційної та духовної близькості, що встановлюється між матір'ю й немовлям вже під час вагітності. «Сурогатне материнство» травмує як жінку, що виношує, материнські почуття якої зневажаються, так і дитя, яке згодом може відчувати кризу самосвідомості. Морально неприпустимими з православного погляду є також всі різновиди екстракорпорального (позатілесного) запліднення, що припускають заготівлю, консервацію й навмисне руйнування «надмірних» ембріонів. Саме на визнанні людської гідності навіть за ембріоном ґрунтується моральне оцінювання абортів, засуджуваного Церквою.

Запліднення самотніх жінок з використанням донорських статевих клітин або реалізація «репродуктивних прав» самотніх чоловіків, а також осіб з так званої нестандартною сексуальною орієнтацією позбавляє майбутню дитину права мати матір і батька. Уживання репродуктивних методів поза контекстом сім'ї стає формою богоборства, здійснюваного під прикриттям захисту автономії людини й перекручено зрозумілої свободи особистості.

Значну частину загального числа хвороб людини складають спадкові захворювання. Розвиток медико-генетичних методів діагностики й лікування може сприяти запобіганню таких хвороб і полегшення страждань багатьох людей. Проте важливо пам'ятати, що генетичні порушення нерідко стають наслідком забуття моральних витоків, підсумком порочного способу життя, у результаті якого страждають і нащадки. Гріховне спалювання людської природи перемагається духовними зусиллями; якщо ж з покоління в покоління порок панує в житті потомства зі зростаючою силою, збуваються слова Святого Письма: «Жахливий кінець неправедного роду» (Прем. 3. 19). Таким чином, дослідження в галузі генетики лише підтверджують духовні закономірності, багато століть тому відкриті людству в слові Божому.

Привертаючи увагу людей до етичних причин хвороб, Церква разом з тим вітає зусилля медиків, спрямовані на лікування спадкових хвороб. Однак метою генетичного втручання не повинно бути штучне «вдосконалення» людського роду і вторгнення в Божий план про людину. Тому генна терапія може здійснюватися тільки за згодою пацієнта або його законних представників і винятково за

медичними показаннями. Генна терапія статевих клітин є вкрай небезпечною, бо пов'язана із зміною геному (сукупності спадкових особливостей) у низці поколінь, що може спричинити непередбачувані наслідки у вигляді нових мутацій і дестабілізації рівноваги між людською спільнотою й довкіллям.

Успіхи в розшифруванні генетичного коду створюють реальні передумови для широкого генетичного тестування з метою виявлення інформації про природну унікальність кожної людини, а також її схильності до певних захворювань. Створення «генетичного паспорта» за розумного використання отриманих відомостей допомогло б вчасно коригувати розвиток можливих для конкретної людини захворювань. Однак є реальна небезпека зловживання генетичними відомостями, за якого вони можуть послужити різним формам дискримінації людини. Крім того, володіння інформацією про спадкові схильності до тяжких захворювань може стати непосильним душевним тягарем. Тому генетична ідентифікація та генетичне тестування можуть здійснюватися лише на підставі поваги до свободи особистості.

Подвійний характер мають також методи пренатальної (допологової) діагностики, що дозволяють визначити спадкову хворобу на ранніх стадіях внутрішньоутробного розвитку. Деякі з цих методів можуть становити загрозу для життя й цілісності тестованого ембріона або плода. Виявлення невиліковного або важко виліковного генетичного захворювання нерідко стає спонуканням до переривання життя, що зародилося; відомі випадки, коли на батьків здійснювався відповідний тиск. Пренатальна діагностика може вважатися морально виправданою, якщо вона спрямована на лікування виявлених хвороб на можливо ранніх стадіях, а також на підготовку батьків до особливого піклування про хвору дитину. Право на життя, любов і турботу має кожна людина, незалежно від наявності в неї тих або інших захворювань. Згідно зі Священним Писанням, Сам Бог є «заступником немічних» (Іуд. 9. 11). Апостол Павло вчить «підтримувати слабких» (Діян. 20. 35; 1 Фес. 5. 14). Абсолютно неприпустимо застосування методів пренатальної діагностики з метою вибору бажаної для батьків статі майбутньої дитини, кольору її очей, волосся, зросту тощо.

Отже, порушено деякі проблеми біоетики. Однак вони з усією очевидністю свідчать про те, що медицина й релігія, в особі Церкви, перебувають тільки на початку тандемного шляху в пошуках спільного оцінювання тих нових біотехнологій, які спрямовані на вирішення дуже багатьох актуальних проблем, з якими зіткнулося людство наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть. І вектор їхнього вирішення лежить у моральності, такій тонкій і чутливій сфері людських стосунків, яка не терпить поспішності й рішення «з плеча». З очевидністю, останнє слово має бути за християнською етикою, яка повинна з'єднати світську й християнську мораль і посісти своє гідне місце в освітній системі вищої медичної та фармацевтичної школи.

Література:

1. *Potter V.R.* Bioethics: the Science of Survival / V.R. Potter // Perspectives in biology and medicine. – 1970. – № 14. – P. 23–48.
2. *Reich W.T.* Encyclopedia of Bioethics: 5 Vol./W.T Reich. – 1-st edition. – New York : The Free press, 1978.
3. *Pellegrino E.D., Thomasma D.C.* A philosophical basis of medical practice/ E.D. Pellegrino, D.C. Thomasma // Toward a philosophy and ethics of the healing professions. – New York: Oxford University Press, 1998.
4. *Sgreccia E., Di Pietro M.L.* Bioetica e formazione/E. Sgreccia, M.L. Di Pietro. – Milano : Vita e Pensiero, 2000.
5. *Berliquer G.* Questioni di vita/ G.Berliquer. – Torino : Einaudi. – 1991.
6. *Spinsanti S.* Etica bio-medica/S. Spinsanti. – Milano : Paoline, 1987.
7. *Блехшмідт Е.* Збереження індивідуальності. Людина – особа від самого початку. Дані ембріології людини / Е. Блехшмідт. – Львів, 2003. – 133 с.
8. *Силуянова И.* Этика врачевания. Современная медицина и Православие / И. Силуянова. – М. : Московское Подворье Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 2001. – 215 с.